

WCZORAJ, DZIŚ I JUTRO FILOLOGII UKRAIŃSKIEJ W UNIWERSYTECIE MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ W LUBLINIE

Mateusz Jastrzębski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Polska)

Streszczenie. Artykuł stanowi prezentację studiów w zakresie filologii ukraińskiej w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Autor przedstawia krótko historię powołania tego kierunku studiów. Swą uwagę koncentruje na dwóch aspektach – naukowym i dydaktycznym. Autor przybliży podejmowaną przez pracowników tematykę badawczą. W artykule prześledzono także, jak zmieniały się w ciągu istnienia kierunku siatki programowe, specjalizacje i programy nauczania. Autor zwraca uwagę na rolę kadry naukowo-dydaktycznej ukrainistyki UMCS w popularyzowaniu języka i kultury ukraińskiej w regionie.

Słowa kluczowe: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, filologia ukraińska, nauczanie języka ukraińskiego

Historia filologii ukraińskiej na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie liczy sobie już 18 lat. W styczniu 1992 r. został bowiem powołany w Instytucie Filologii Słowiańskiej zarządzeniem nr 7/92 ówczesnego Rektora prof. dr. hab. Eugeniusza Gąsiora Zakład Filologii Ukraińskiej, a od roku akademickiego 1992/1993 pierwsi studenci podjęli naukę na nowym kierunku studiów. Dzięki tej decyzji ukrainistyka na UMCS w Lublinie – mieście pogranicza i styku kultury Wschodu i Zachodu – w czystej postaci filologicznej zaistniała jako trzeci, po Uniwersytecie Warszawskim i Uniwersytecie Jagiellońskim, ośrodek akademicki w Polsce. Należy zaznaczyć jednak, że wówczas w Lublinie istniała już, powołana w 1989 r., filologia słowiańska na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w ramach której prowadzona była specjalność ukraińska. W ten sposób na przełomie lat 80. i 90. XX w. Lublin stał się jedynym ośrodkiem akademickim w Polsce, w którym język ukraiński był nauczany na dwóch uniwersytetach.

Filologia ukraińska na UMCS nie powstała jednak w zupełnej próżni, ukrainistyka w środowisku lubelskim miała bowiem już stosunkowo dobre zaplecze naukowe. Badania w zakresie językoznawstwa ukraińskiego były prowadzone od drugiej połowy lat 50. XX w. Wymienić należy tu studia nad językiem za- bytków piśmiennictwa ukraińskiego XVII i XVIII w., prowadzone przez prof. Michała Łesiowa¹ oraz podjęte w ramach realizacji *Atlasu gwar Lubelszczyzny*

¹ Por. artykuły M. Łesiowa: *Діалектні фонетичні елементи в галицьких віршованих драмах XVII-поч. XVIII ст.*, Вісник Київського Університету 4, Серія Філології та Журналістики, Вип. 1, Київ 1961, s. 51–57; *Rola cerkiewizmów i polonizmów w ukraińskim języku pisanym XVII wieku*, [w:] „Z

(projektem kierował prof. Paweł Smoczyński) badania zespołowe nad dialektami ukraińskimi w Polsce. W latach 1970–1990 problematyka ukrainistyczna była realizowana zarówno w pracach zespołowych, jak i indywidualnych. W tym okresie powstały prace magisterskie i rozprawy doktorskie, będące doskonałą dokumentacją mowy ludności ukraińskojęzycznej wschodniej Lubelszczyzny i Białostocczyzny².

Prowadzenie tych różnorodnych tematów badawczych z zakresu języka ukraińskiego pozostawało przez długi czas jednak niewystarczające do powołania na UMCS ukrainistyki. Próby utworzenia takich studiów były podejmowane od pierwszej połowy lat 60., a następnie ponawiane w latach 70. i 80., jednak zawsze spotykały się z odmową władz uniwersyteckich i ministerialnych. Dopiero zmiany polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej na przełomie lat 80. i 90. XX w. pozwoliły na to, by Zakład Filologii Ukraińskiej i studia w zakresie filologii ukraińskiej mogły zostać formalnie powołane. Pierwszym kierownikiem nowej jednostki został prof. Michał Łesiów, który funkcję tę sprawował do przejścia na emeryturę. Od 1 października 1998 r. kierownictwo Zakładu objął prof. Feliks Czyżewski.

Obecnie pracownicy jednostki podejmują tematy badawcze obejmujące różne zjawiska językowe i literackie. Ukrainistyczne badania językoznawcze są w pewnym stopniu kontynuacją przedsięwzięć podejmowanych przed wieloma latami. Koncentrują się one wokół zagadnień dialektologii ukraińskiej, ze szczególnym uwzględnieniem pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego, zjawisk etnolingwistycznych na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim, onomastyki słowiańskiej (współczesnej i historycznej) oraz zagadnień współczesnego literackiego języka ukraińskiego (również w aspekcie porównawczym z językiem polskim). Literaturoznawcy podejmują w swoich badaniach problem sacrum w literaturze ukraińskiej, pracują nad ukraińską literaturą emigracyjną czy też prowadzą badania nad literaturą ukraińską w kontekście literatury europejskiej. Podejmowane są również tematy z zakresu kultury, folkloru czy religii.

Drugim ważnym aspektem działalności każdej jednostki uniwersyteckiej jest, oprócz badawczego, aspekt dydaktyczny. Jak już wspomnieliśmy, pierwsi studenci zaczęli kształcić się na kierunku filologia ukraińska w roku akademickim 1992/1993. Była to jedna 18-osobowa grupa. W pierwszym okresie studia podejmowało zwykle kilkanaście osób, którzy tworzyli jedną grupę ćwiczeniową i konwersatoryjną. W kolejnych latach liczba studentów wzrosła do 25–30 osób, co pozwalało na stworzenie dwóch grup na zajęciach z praktycznej nauki języka ukraińskiego (PNJU) oraz na ćwiczeniach z gramatyki opisowej współ-

Polskich Studiów Slawistycznych”, seria 2. *Językoznawstwo. Prace na V Międzynarodowy Kongres Slawistów w Sofii 1963*, Warszawa 1963, s. 341–348 czy też *Właściwości fonetyczne języka pisanego XVII i początku XVIII wieku*, „Slavia Orientalis” XIV, 1965, s. 347–362.

² Wykaz prac doktorskich i magisterskich, dotyczących problematyki ukrainistycznej, napisanych pod kierunkiem prof. Michała Łesiowa można znaleźć m.in. w publikacjach: *75-lecie urodzin Profesora Michała Łesiowa. Dorobek naukowo-dydaktyczny i działalność społeczna*, Lublin–Łuck 2003, ss. 116; *Scripta manent. Bibliografia Profesora Michała Łesiowa na osiemdziesięciolecie urodzin*, red. M. Borciuch, M. Jastrzębski, Wyd. UMCS, Lublin 2009, ss. 120.

czesnego języka ukraińskiego i z historii literatury ukraińskiej. Obecnie liczba osób na poszczególnych rocznikach jest dość zróżnicowana i wynosi od 12 do 22 osób, tworzących na każdym roku jedną grupę.

Zmieniał się również w ciągu 18 lat istnienia filologii ukraińskiej na UMCS także limit przyjęć oraz zasady rekrutacji, określane przez Senat uczelni w kolejnych uchwałach rekrutacyjnych. Limit przyjęć wahał się od 15 do 36 osób. Obecnie wynosi on 36 osób na studiach I stopnia, po 18 studentów w każdej z dwóch oferowanych grup specjalizacyjnych (*język ukraiński w biznesie* oraz *studia nauczycielskie z językiem polskim*) oraz 15 osób na studiach II stopnia (*specjalizacja tłumaczeniowa*). Na przestrzeni lat kilkakrotnie modyfikowane były także zasady rekrutacji na filologię ukraińską. Początkowo, gdy obowiązywała jeszcze „stara matura”, była to rozmowa kwalifikacyjna w języku polskim na tematy związane z geografią, historią, kulturą czy literaturą Ukrainy oraz ustny egzamin sprawdzający kompetencje językowe w zakresie języka rosyjskiego (bądź ukraińskiego – dla kandydatów po szkołach z ukraińskim językiem nauczania). Wprowadzenie „nowej matury” spowodowało także zmianę wymogów rekrutacyjnych. Pod uwagę brane są obecnie oceny ze świadectwa maturalnego (z języka ukraińskiego, rosyjskiego lub polskiego) kandydatów, którzy zarejestrowali się w systemie rekrutacyjnym (IRK – Internetowa Rejestracja Kandydatów). Wspomnieć należy, iż przez pierwsze lata funkcjonowania nowego systemu automatycznie odrzucani byli ci z kandydatów, którzy nie mieli na świadectwie maturalnym oceny z języka ukraińskiego bądź rosyjskiego. Zmiany w przepisach zostały wprowadzone dopiero podczas rekrutacji w roku akademickim 2008/2009³. Spowodowały one, że wśród 35 osób przyjętych na I rok filologii aż 14 nie uczyło się nigdy ani języka rosyjskiego, ani ukraińskiego.

Studenci rozpoczynający naukę na ukrainistyce przychodzą z różnym stopniem znajomości języków wschodniosłowiańskich. Ze względu na to kryterium można wyodrębnić trzy grupy studentów: 1. osoby ze znajomością języka ukraińskiego (najczęściej to przedstawiciele mniejszości ukraińskiej w Polsce, często po liceach z ukraińskim językiem nauczania); 2. osoby bez znajomości języka ukraińskiego, za to ze znajomością języka rosyjskiego (w większości to absolwenci szkół średnich z Lublina i województwa lubelskiego, w których język rosyjski był nauczany jako jeden z języków obcych); 3. osoby bez znajomości języka ukraińskiego i języka rosyjskiego (są to również absolwenci szkół średnich z Lublina i województwa lubelskiego, w których uczyły się jedynie języków zachodnioeuropejskich). Tak zróżnicowany poziom znajomości języków wschodniosłowiańskich wymaga oczywiście od prowadzących zajęcia z praktycznej nauki języka ukraińskiego na I roku niemal indywidualnego podejścia do studenta⁴.

³ Załącznik nr 4 do Uchwały Nr XXI-17.4/07 Senatu Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie z dnia 23 maja 2007 r. w sprawie postępowanie rekrutacyjnego na I rok studiów w roku akademickim 2008/2009.

⁴ Więcej o problemach, związanych z nauczaniem języka ukraińskiego na I roku filologii ukraińskiej [w:] *Teka Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych Oddział PAN w Lublinie*, red. L. Frolak, vol. III, Lublin 2008, s. 67–72.

W ciągu 18-letniej historii studiów ukrainistycznych kilkakrotnie wprowadzane były także zmiany w siatkach programowych. Studia na filologii ukraińskiej zostały powołane jako pięcioletnie jednolite studia magisterskie i w tej formule były realizowane przez ponad 15 lat. Od roku akademickiego 2007/2008 są one prowadzone dwustopniowo: jako 3-letnie studia licencjackie oraz 2-letnie uzupełniające studia magisterskie. W obecnym roku akademickim (2010/2011) studia II stopnia podjęli na UMCS pierwsi absolwenci studiów licencjackich.

Inne zmiany dotyczą specjalizacji realizowanych w ramach specjalności filologia ukraińska. Przez wiele lat studenci obligatoryjnie realizowali program specjalizacji *nauczycielskiej*, która stanowiła jedyną ofertę specjalizacyjną kierunku. Początkowo obejmował on takie przedmioty, jak: pedagogika, psychologia, metodyka nauczania języka ukraińskiego. Potem został rozszerzony jeszcze, zgodnie z wymogami ministerialnymi, o technologię informacyjną, emisję głosu oraz etykę. Studentów obowiązywała również praktyka pedagogiczna, którą odbywali w szkołach z ukraińskim językiem nauczania (m.in. w Górowie Iławieckim, Białym Borze, Przemyślu czy Bielsku Podlaskim). Z czasem zaczęto dostrzegać konieczność rozszerzenia i uatrakcyjnienia oferty dydaktycznej dla studentów oraz dostosowania jej do potrzeb rynku pracy. Dlatego też od roku akademickiego 2004/2005 wprowadzono do siatki programowej nową specjalizację – *tłumaczeniową*. W jej ramach pojawiły się następujące przedmioty: wstęp do translatoryki, język dokumentów urzędowych, technika i organizacja pracy tłumacza, podstawy retoryki. Zdecydowanie największą liczbę godzin (240 spośród 390 godzin przewidzianych na tę specjalizację) przeznaczono na realizację przedmiotu praktyczne tłumaczenie. Wprowadzenie nowej specjalizacji sprawiło, że studenci mogli myśleć o realnym wyborze pomiędzy dwoma specjalizacjami. Praktyka pokazała, że ponad połowa studentów realizowała obydwie specjalizacje, traktując drugą jako dodatkową (jednocześnie odpłatną). Zmiana siatki programowej w roku 2005, spowodowana nowymi wytycznymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, nie wprowadziła istotnych zmian w programach oferowanych na filologii ukraińskiej specjalizacji – *nauczycielskiej* i *tłumaczeniowej*. Nieznacznemu zmniejszeniu uległa jedynie liczba godzin niektórych przedmiotów.

Bardziej znaczące zmiany dotyczące oferowanych specjalizacji miały miejsce wraz z wprowadzeniem dwustopniowych studiów. W ramach 3-letnich studiów licencjackich zaoferowano studentom dwie specjalizacje – *język ukraiński w biznesie* oraz *studia nauczycielskie z językiem polskim*. W ramach pierwszej z nich studenci już od pierwszego semestru realizują przedmioty specjalizacyjne, wśród których można wymienić: transformację społeczno-ustrojową i ekonomiczną na Ukrainie, właściwości języka biznesu, komunikację w biznesie czy też tłumaczenie w biznesie. Program tej specjalizacji obejmuje również 4-tygodniową praktykę zawodową. Specjalizacja *studia nauczycielskie z językiem polskim* przewiduje zaś realizację, obok przedmiotów pedagogicznych, także bloku przedmiotów polonistycznych. W programie 2-letnich uzupełniających studiów magisterskich znalazła się specjalizacja *tłumaczeniowa*, która stanowi kontynuację specjalizacji

język ukraiński w biznesie oraz specjalizacja *nauczycielska*, będąca kontynuacją dwukierunkowej specjalizacji *studia nauczycielskie z językiem polskim* ze studiów pierwszego stopnia.

Powyższe omówienie pokazuje, jak zmieniała się na przestrzeni lat oferta dydaktyczna dla studentów filologii ukraińskiej. Zmiany te miały na celu uatrakcyjnienie kierunku i wyjście naprzeciw oczekiwaniom samych studentów.

Istotną rolę w działalności pracowników Zakładu Filologii Ukraińskiej, oprócz omówionych już aspektów – naukowego i dydaktycznego, pełnią także przedsięwzięcia, których celem jest propagowanie języka i kultury ukraińskiej. Zaangażowanie w organizację Ogólnopolskiego Konkursu Recytatorskiego Poezji i Prozy Ukraińskiej (we współpracy z Centrum Kultury w Lublinie i Wojewódzkim Ośrodkiem Kultury w Lublinie) czy też realizacja grantu *Literatura ukraińska – historia i teraźniejszość* (wspólnie z Chełmską Biblioteką Publiczną) dają możliwość poznania literatury ukraińskiej szerszemu gronu odbiorców. Wymierne efekty przynosi także współpraca z Kuratorium Oświaty w Lublinie, dzięki której język ukraiński znajdzie się wśród tych języków obcych, które można здаwać na maturze. Obecnie w Zespole Szkół nr 5 im. Jana Pawła II w Lublinie realizowany jest projekt dydaktyczny *Ukraina – poznaj najbliższego sąsiada*, w którym uczestniczy niemal 40 uczniów. Daje on młodzieży możliwość bliższego poznania sąsiedniego narodu, poznania jego języka, kultury czy zwyczajów.

U progu swego dwudziestolecia filologia ukraińska w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie niewątpliwie ma już swoje stałe i ugruntowane miejsce na Wydziale i na Uczelni. Różnorodna tematyka badawcza, coraz szersza i stale modyfikowana oferta dydaktyczna oraz zaangażowanie w promocję języka i kultury ukraińskiej w mieście i w regionie sprawiają, że przed tym kierunkiem rysują się dobre perspektywy i ciekawe wyzwania.

PAST, PRESENT AND FUTURE OF UKRAINIAN PHILOLOGY AT MARIA CURIE-SKŁODOWSKA UNIVERSITY IN LUBLIN

Summary. The article aims to present the Ukrainian Philology degree course at Maria Curie-Skłodowska University in Lublin. The author briefly describes the history of the creation of this department. The focus is on two aspects – research and didactics. The author discusses research topics explored by the department staff. The article also analyses the changes in the schedule of classes, specializations and the curriculum. On top of that, the author emphasizes the role of both the research and teaching staff of the Ukrainian Philology at Maria Curie-Skłodowska University in the promotion of Ukrainian language and culture in the region.

Key words: Maria Curie-Skłodowska University in Lublin, Ukrainian Philology, Ukrainian language teaching